

7. Пустовіт Г. П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1 – 9 класів у позашкільних навчальних закладах: монографія / Г. П. Пустовіт. – К. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – 540 с.

В. М. Оржеховська

ПРОФІЛАКТИКА ДИТЯЧОЇ БЕЗДОГЛЯДНОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СИТУАЦІЇ

Процеси трансформації українського суспільства, які розпочалися понад 20 років тому, зумовили зміни багатьох сфер його життя, що призвели до суттєвих недоліків у молодіжному середовищі, зокрема, збільшення негативних проявів у поведінці, поглиблення такої проблеми як дитяча бездоглядність.

Дитяча бездоглядність – це негативне соціальне явище, спричинене безконтрольністю дітей з боку дорослих, браком батьківського контролю.

Сучасні бездоглядні діти продукт нестабільного українського суспільства. Ці діти прийняли на себе удар дестабілізуючих впливів, стаючи самі дестабілізуючим фактором. Життя на межі закону і злочину, здоров'я і хвороби, залежності і смерті стало для багатьох дітей і підлітків джерелом цінностей і моделей поведінки, їхнього соціального досвіду.

Основною передумовою дитячої бездоглядності є загострення проблеми інституту сім'ї, яка серед інститутів виховання, соціалізації і розвитку є провідною. Сучасні українські реалії, соціально-економічні, політичні та культурологічні проблеми часто призводять до того, що сім'я стає проблематичним, а то й негативним фактором розвитку і виховання дитини. У сучасному обігу все частіше використовується термін “криза сім'ї”.

Друга, не менш важлива проблема – шкільна дезадаптація, відчуження від шкільного середовища як фактор посилення явища дитячої бездоглядності. У цьому плані ефективними механізмами і технологіями профілактики дитячої бездоглядності є створення виховної системи школи і виховного простору, дружнього до дитини.

У вирішенні проблеми дитячої бездоглядності дуже важливим є міжсекторальна взаємодія, соціальне партнерство.

Експериментальна робота засвідчила, що надзвичайно важливим є можливість для дітей брати участь в житті школи, проявляти і розвивати свої здібності, вибудовувати ті моделі взаємодії із соціумом, які сучасний мегаполіс не в змозі надати. Усім учням мають бути створені умови для реалізації себе у різних видах діяльності всередині школи.

Підтримка активної участі підлітків у житті школи може розглядатися як профілактичний засіб, що допомагає не тільки уникнути проблем у поведінці, але й створити той діяльнісний простір, в якому можна моделювати оптимальні форми взаємодії (співробітництва) дітей і дорослих.

Чому, попри проголошення пріоритетності засад гуманістичного виховання, дитині ще й досі буває у школі незатишно, навіть дискомфортно. Чому збільшується число проявів шкільної дезадаптації і в чому причини відчуження від шкільного середовища?

На це запитання практика дає чіткі відповіді. По-перше, треба спроектувати і реалізувати таку виховну систему в навчальному закладі, щоб

дитині було комфортно у школі, створити такий превентивний простір, який би був дружній до дитини і попереджував негативні прояви в її поведінці. Це і перебування дітей у школі повного дня, повного року (Рожнівський навчально-виховний простір “Гуцульщина” ім. Ф.Погребенника в Івано-Франківській області, ЗНЗ № 23 м. Києва); організація цікавих форм роботи з підлітками-хлопчиками (гімназія № 2 м. Біла Церква Київської області); створення умов для особисто зорієнтованого гуманістичного виховання (ЗНЗ № 31 м. Сімферополя); створення для учнів превентивного виховного простору (Святошинський р-н м. Києва) і багато іншого.

Доповнюють спектр негативних факторів проблеми в організації дозвілля, які ми вважаємо чинником поширення дитячої бездоглядності. Якщо ідентифікація особистості у межах формальних груп (сім'я, навчальний клас, шкільний колектив) слабшає, то ідентифікація із групами дозвілля, навпаки, посилюється. Можливо, саме у цій сфері зараз відбувається інтенсивне створення нових моделей і форм включення індивіда у суспільство, формується здатність до новацій, орієнтація у техногенному середовищі. Доповнює спектр невирішених проблем некерований тиск ЗМІ та кримінальної субкультури на особистість дитини, що є негативною ознакою нашого часу. На наших очах відбувається інституціоналізація девіантної поведінки, “блатні нрави” почали сприйматися як природний порядок речей, а вміння обійти закон стало поважатися більше, ніж сам закон. Деякі дослідники-суспільствознавці називають сьогоднішня “епоху здичавіння” або “середньовіччям комп'ютерної ери”.

Є ще одна ознака нашого часу, пов'язана з проблемою дитячої бездоглядності – це інтолерантність (агресія, жорстокість) дитячого середовища. У зв'язку з цим наш кризовий час з особливою актуальністю поставив іще одну проблему, пов'язану з виховними проблемами школи – виховання в учнів таких якостей особистості як комунікативність і толерантність.

Саме вони мають пріоритетне значення у вирішенні завдань формування у школярів громадянської відповідальності, правової самосвідомості, ділових і підприємницьких якостей, здатності до співпраці й лідерства, вмінь розв'язувати конфлікти і з гідністю виходити зі складних життєвих ситуацій.

У зв'язку з цим наголошуємо на необхідності:

1) на рівні управлінсько-організаційному:

- посилення координації центральних органів виконавчої влади до повноважень яких належать питання захисту дітей;
- вироблення пропозицій стосовно удосконалення законодавства щодо профілактики дитячої бездоглядності;
- вжиття заходів до збереження закладів позашкільної освіти, як могутнього чинника профілактики дитячої бездоглядності;
- підвищення коректної поінформованості громадськості щодо сучасних тенденцій у сфері профілактики дитячої бездоглядності, особливо серед фахівців секторів-партнерів системи освіти та батьківської громадськості;
- зміцнення міжсекторального партнерства громадськості та громадських

організацій, влади, наукових установ, загальноосвітніх та позашкільних закладів освіти для попередження дитячої бездоглядності;

– забезпечення міжвідомчого супроводу дітей з девіантною поведінкою;

2) на рівні науково-методичному:

– створення системи підтримки авторських проєктів, які спрямовані на реалізацію освітніх програм профілактики дитячої бездоглядності;

– забезпечення підтримки та розповсюдження передового вітчизняного та світового досвіду з профілактики дитячої бездоглядності;

– активізації роботи психологічних центрів щодо раннього виявлення дітей з ризиком десоціалізації ще на стадії початкової школи з метою надання цим дітям своєчасної необхідної допомоги;

– ініціювання з боку соціально-психологічної служби школи питання щодо забезпечення належного осучаснення психологічної і педагогічної просвіти батьків, родини з метою підвищення виховної функції сім'ї, відповідального батьківства;

– досягнення позитивного мікроклімату в школі через забезпечення діалогічності як реального психосоціального механізму переходу на новий рівень взаємодії учнів зі своїми вчителями;

– реалізація у системі освіти нових підходів до дитини, основною відзнакою яких є твердження про те, що для нормального розвитку дитині необхідно відчувати, що її чують і доброзичливо оцінюють, рахуючись при цьому з її інтересами і потребами, з її “несхожістю”, з її темпом засвоєння матеріалу і, нарешті, з її сімейною ситуацією.

Н. А. Пустовіт

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Необхідність формування екологічно доцільної поведінки школярів визначено завданнями Національної доктрини розвитку освіти у XXI столітті, Концепції екологічної освіти України. Цій проблемі присвячено дисертаційне дослідження Крюкової О.В. “Формування екологічно доцільної поведінки молодших школярів” (2005 р.), в інших роботах екологічно доцільна поведінка розглядається дотично, як складова екологічної культури, прояв екологічної компетентності особистості.

Теоретичні засади дослідження складають філософські положення про біосоціальну природу людини; діяльність людства як провідний фактор перетворення навколишнього середовища, принципи збалансованого розвитку суспільства; розуміння екології як синтетичної науки та відповідної сфери практичної діяльності людини; концептуальні положення екологічної освіти та виховання (А. Н. Захлебний, І. Д. Зверева, І. Т. Суравегіна); системний підхід до вивчення поведінки (К. О. Абульханова-Славська, І. Д. Бех, О. М. Леонт'єв, А. В. Петровський, С. Л. Рубінштейн); визнання визначальної ролі потребнісно-мотиваційної сфери у формуванні поведінки; особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний підходи до формування екологічно доцільної поведінки; типологія суб'єктивних ставлень до природи та їх динаміка в